

Сментина Наталія Валентинівна
*доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри економіки, права та управління бізнесом
Одеський національний економічний університет*

Сментина Наталья Валентиновна
*доктор экономических наук, профессор,
заведующая кафедрой экономики, права и управления бизнесом
Одесский национальный экономический университет*

Smentyna Nataliia
*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of Economics, Law and Business Management
Odessa National Economic University
ORCID: 0000-0002-3205-1377*

DOI: 10.25313/2520-2294-2020-11-6454

**ПЛАНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД**

**ПЛАНИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
ОБЪЕДИНЁННЫХ ТЕРРИТОРИАЛЬНЫХ ГРОМАД**

**PLANNING OF THE AMALGAMATED TERRITORIAL
COMMUNITIES' ECONOMIC DEVELOPMENT**

Анотація. У роботі представлено результати дослідження основних складових процесу планування місцевого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Увага сконцентрована навколо актуальних питань, що постають перед органами місцевого самоврядування у частині запровадження ефективної політики місцевого економічного розвитку. Обґрунтовується необхідність формування робочої групи з місцевого економічного розвитку, як команди осіб, на яких покладається відповідальність за розробку та реалізацію перспективного плану економічного розвитку добровільно об'єднаної територіальної громади. Визначено вимоги до складу робочої групи з місцевого економічного розвитку та аргументовано необхідність його диверсифікації за критерієм приналежності її членів до різних категорій зацікавлених сторін місцевого економічного розвитку. Визначено аргументи для залучення бізнесу та громадськості до процесу планування місцевого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад.

Обґрунтована важливість розробки економічного профілю об'єднаних територіальних громад як аналітичного документа, який узагальнює інформацію відносно соціально-економічного стану в громаді та є важливим ключовим ресурсом для прийняття подальших управлінських рішень у частині вибору інструментів місцевого економічного розвитку. Визначено потенційних користувачів документа. Запропонована структура економічного профілю об'єднаних територіальних громад та визначено вимоги до змісту його п'яти розділів.

Визначено пріоритетні інструменти активізації місцевого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Виявлені загальні тенденції вибору членами робочої групи пріоритетних інструментів місцевого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. Надані аргументи відносно доцільності запровадження пріоритетних інструментів місцевого економічного розвитку об'єднаних територіальних громад з точки зору даних економічного профілю, зокрема аргументи щодо кооперативного руху в сільському господарстві. Визначено пріоритетний інструмент місцевого економічного розвитку для об'єднаних територіальних громад зі значним рекреаційним потенціалом та погано обладнаною туристичною інфраструктурою.

Ключові слова: планування, місцевий економічний розвиток, добровільно об'єднана територіальна громада, робоча група, економічний профіль.

Аннотация. В работе представлены результаты исследования основных составляющих процесса планирования местного экономического развития объединенных территориальных громад. Внимание сконцентрировано вокруг актуальных вопросов, стоящих перед органами местного самоуправления в части внедрения эффективной политики местного экономического развития. Обосновывается необходимость формирования рабочей группы по местному экономическому развитию, как команды лиц, на которых возлагается ответственность за разработку и реализацию перспективного плана экономического развития добровольно объединенной территориальной громады. Определены требования к составу рабочей группы и аргументирована необходимость его диверсификации по критерию принадлежности ее членов к различным категориям заинтересованных сторон местного экономического развития. Определены аргументы относительно привлечения бизнеса и общественности к процессу планирования местного экономического развития объединенных территориальных громад.

Обоснована важность разработки экономического профиля объединенных территориальных громад, как аналитического документа, который обобщает информацию относительно социально-экономического положения в громаде и является важным ключевым ресурсом для принятия дальнейших управленческих решений в части выбора инструментов местного экономического развития. Определены потенциальные пользователи документа. Предложена структура экономического профиля объединенных территориальных общин и определены требования к содержанию его пяти разделов.

Определены приоритетные инструменты активизации местного экономического развития объединенных территориальных громад. Выявлены общие тенденции выбора членами рабочей группы приоритетных инструментов местного экономического развития объединенных территориальных громад. Приведены аргументы относительно целесообразности внедрения приоритетных инструментов местного экономического развития объединенных территориальных громад с точки зрения данных экономического профиля, в частности аргументы относительно кооперативного движения в сельском хозяйстве. Определен приоритетный инструмент местного экономического развития для объединенных территориальных общин со значительным рекреационным потенциалом и плохо оборудованной туристической инфраструктурой.

Ключевые слова: планирование, местное экономическое развитие, добровольно объединенная территориальная громада, рабочая группа, экономический профиль.

Summary. The paper deals with the results of studying the main components of a process of planning local economic development of the amalgamated territorial communities.

Author focuses on current issues facing local governments in implementing an effective policy of local economic development. It substantiates the necessity of forming a Local Economic Development Working Group and points the requirements for its members. Author argues the necessity to diversify a Local Economic Development Working Group by criterion of belonging its members to various categories of local economic development stakeholders. The arguments for involving business and community to the planning process of amalgamated territorial communities' local economic development identified. The importance to develop an Economic Profile of amalgamated territorial communities as an analytical document defined as well as double meaning of the document for an amalgamated territorial community. The paper defines potential users of economics profile of amalgamated territorial community. Author proposes the structure of an analytical document and determines the requirements for the content of its five sections. Priority tools for activating local economic development of amalgamated territorial communities identified. The general tendencies of choosing the priority instruments of local economic development of amalgamated territorial communities by the members of the working group noted. There are arguments concerning expediency of introducing the priority instruments of local economic development of amalgamated territorial communities from the point of view of the data of the economic profile, in particular there are arguments concerning cooperative movement in agriculture. The priority instrument of local economic development for amalgamated territorial communities with significant recreational potential and poorly equipped tourist infrastructure is determined.

Thus, in the process of planning local economic development of the amalgamated territorial communities it is necessary to focus on the following important components: creation Local Economic Development Working Group, drawing up an Economic Profile, choosing the priority instruments of local economic development and justification expediency for their implementation.

Key words: planning, local economic development, amalgamated territorial community, working group, economic profile.

Постановка проблеми. Процеси децентралізації в Україні актуалізують дослідження проблематики забезпечення економічного зростання на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад, підґрунтя якого формують дії суб'єктів господарювання, спрямовані на примноження еко-

номічних ресурсів територіального утворення та отримання позитивного соціально-економічного ефекту. У витоках процесу забезпечення економічного зростання лежить питання планування, що допомагає проаналізувати ресурсний потенціал в усіх його різновидах, визначити базові проблемами

та окреслити ключові вектори розвитку, успішна реалізація яких можлива, перш за все, завдяки залученню наявних ресурсів. У процесі планування увага концентрується на пошуку можливостей вдосконалення еко-системи, втіленні ідей розвитку у конкретні проектні пропозиції, економічному обґрунтуванні їх реалістичності та визначенні соціальної корисності. Відтак, успіх економічного та соціального розвитку територіальних утворень, що виникли в результаті добровільного об'єднання населених пунктів, поєднаних географічною близькістю, значною мірою залежить від здатності органів місцевого самоврядування втілювати політику місцевого економічного розвитку та від відповідної інституційної підтримки усіх перетворень. Серед актуальних питань, що постають перед органами місцевого самоврядування у частині запровадження ефективної політики місцевого економічного розвитку, — пошук та задіяння на потреби місцевого розвитку внутрішніх ресурсів; впровадження дієвих стимулів та важелів, зорієнтованих на стимулювання економічного зростання громад, залучення громадян до вирішення актуальних питань місцевого розвитку та підвищення їх самосвідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема планування на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад посідає чільне місце серед наукових розробок останніх років. Актуальність її дослідження обумовлено започаткуванням реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Зокрема, сучасним підходам до планування розвитку громад, місцевого економічного розвитку, сталому розвитку, використанню інноваційних інструментів в плануванні, системі діагностики та оцінки стану громади, питанням стратегічного та просторового планування присвятили розробки, наприклад, Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко [1], С. Біла, О. Шевченко, М. Кушнір [2], А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко [3] та багато інших науковців. Разом з тим, вимагає більшої уваги дослідників опис першочергових виражених кроків на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад у частині запровадження ефективної політики місцевого економічного розвитку.

З урахуванням зазначеного вище, мета статті полягає у дослідженні базових складових процесу планування економічного розвитку добровільно об'єднаних територіальних громад.

Виклад основного матеріалу. Реформа місцевого самоврядування та територіальної організації влади, акцептуючи увагу на економічному розвитку добровільно об'єднаних територіальних громад, змінює підходи до управління на місцях. З моменту її запо-

чаткування добровільно об'єднані територіальні громади зобов'язані самостійно дбати про свій майбутній розвиток: планувати та сприяти його реалізації, визначаючи інструменти, що дозволять розвиватися, спираючись на власний потенціал та одночасно проявляти активність щодо пошуку альтернативних джерел фінансування планових заходів.

Для того щоб досягти успіхів у плануванні, а у подальшому і реалізації розробленого перспективного плану місцевого економічного розвитку, перш за все, з великою відповідальністю треба підходити до формування команди осіб, на яких покладаватиметься відповідальність за розробку та реалізацію розробленого перспективного плану місцевого економічного розвитку. При формуванні такої команди важливо замислитися над тим, чи є в громаді особи, здатні стати справжніми двигунами змін на краще. Відтак до складу такої команди необхідно долучити тих, хто має спільне бачення розвитку громади, людей, що працюватимуть разом задля розвитку місцевої економіки, тих, що зможуть зосередитись на якісному виконанні/впровадженні програм з місцевого розвитку та наданні якісних послуг відповідно до загальної стратегії розвитку громади.

Розуміючи важливість питання, в новоутворених добровільно об'єднаних територіальних громадах, які долучаються до участі у міжнародних грантових проектах і програмах та дотримуються методичних рекомендацій донорів щодо стратегічного планування на місцях, наразі утворено такі команди. У громадах створюються: робоча група з місцевого економічного розвитку / дорадча рада з місцевого економічного розвитку / рада з питань місцевого економічного розвитку / комітет з економічного розвитку або інші подібні за функціональним призначенням органи. Найбільшого поширення отримало створення робочої групи з місцевого економічного розвитку. Зазвичай офіційний склад робочої групи з місцевого економічного розвитку має затверджуватися розрядженням голови об'єднаної територіальної громади.

Попри відсутність ідентичності у назві при створенні команди відповідальних за місцевих економічний розвиток у громадах дотримуються єдиного підходу в частині формування диверсифікованого складу учасників; серед членів утворених команд є представники влади, бізнесу та громадського суспільства. Найбільша частка припадає на представників влади, що у свою чергу мають забезпечити мотивацію та спроможність ключових учасників (так званих стейкхолдерів [4, с. 157]) місцевого економічного розвитку ефективно співпрацювати; гармонізувати інтереси інших зацікавлених сторін. Бізнес, співпрацюючи з владою, обізнаний перспективами

розвитку об'єднаної територіальної громади, перспективами державної підтримки окремих галузей. Відтак, він будує свої плани на майбутнє, визначає можливості розширення, диверсифікаційні діяльності, успішно функціонує та розвивається, поповнюючи місцевий бюджет податковими надходженням та забезпечуючи робочі місця для мешканців, консультує мешканців відносно труднощів у зачаткуванні та веденні бізнесу, заохочуючи їх до підприємницької діяльності на благо громади. Залучення громадськості до процесу планування важливе з позиції того, що громадяни висловлять свою думку, у процесі комунікацій вони дізнаються більше про громаду, про її потенціал, обізнаність місцевими проблемами і бажання вплинути на їх вирішення сприятиме формуванню патріотизму.

Як офіційний орган робоча група з місцевого економічного розвитку має перейматися проблемами пошуку інструментів забезпечення місцевого економічного розвитку, обґрунтуванням доцільності їх реалізації. Вибору інструментів передують детальне знайомство зі складовими потенціалу територіального утворення. Одночасно, узагальнення інформації про добровільно об'єднану територіальну громаду та її представлення в розрізі важливих для потенційних інвесторів, роботодавців, грантодавців аспектів, сприймається як важливий інструмент активізації місцевого розвитку, оскільки може слугувати свого роду певним рекламним буклетом об'єднаної територіальної громади.

Інформацію відносно важливих складових потенціалу територіального утворення узагальнює такий аналітичний документ, як економічний профіль добровільно об'єднаної територіальної громади. У документі, на нашу думку, має бути представлена інформація щодо наявного потенціалу місцевої економіки, конкурентних позицій громади, перспектив розвитку, тощо, що дозволить сприймати його як певну базу для покращення «екосистеми», заснування нових видів бізнесу та сприяння економічній діяльності у громаді.

Робота з аналітичними матеріалами добровільно об'єднаних територіальних громад, які приймають участь у проекті «Децентралізація приносить кращі результати та ефективність» [5], дозволяє запропонувати структурувати документ в розрізі п'яти частин (розділів). Перший розділ з назвою «Загальна характеристика громади», на нашу думку, повинен містити відомості про офіційну назву об'єднаної територіальної громади, рік утворення, загальну площу та населені пункти, що увійшли до її складу, кількість осіб, що мешкає на її території. У ньому також необхідно подати інформацію про географічне

розташування об'єднаної територіальної громади, зазначивши громади, з якими вона межує. Бажано застосовувати у розділі елементи порівняльного аналізу — а саме зазначити інформацію за низкою показників, наприклад, такими як площа, населення, щільність населення громади (за можливості в розрізі населених пунктів, що увійшли до складу ОТГ) порівняно з районним центром та регіоном. Важливо також визначити роль, яку відіграє громада на регіональному, обласному та національному рівнях.

Другий розділ з назвою «Характеристика місцевого економічного середовища у громаді», на нашу думку, повинен узагальнити інформацію відносно структури земельного фонду, пріоритетних галузей економіки, які є в об'єднаній громаді, обсягів виробництва продукції за видами діяльності, про великі підприємства, які знаходяться у громаді, про структуру експорту продукції, яка виробляється у громаді, доходи та видатки бюджету, а також показники планової інвестиційної діяльності у громаді на перспективу (йдеться про проекти, що мають пріоритет реалізації відповідно до стратегії).

Наступний розділ — «Населення та ринок робочої сили» має охоплювати відомості про чисельність населення (сумарно по всіх населених пунктах, що увійшли до складу об'єднаної територіальної громади, а також в розрізі населених пунктів, що увійшли до її складу), характеристику населення (середній вік мешканців, щільність населення), етнічний склад, конфесійну приналежність, природний та міграційний рух, розподіл населення за віком, рівні освіти серед населення у віці понад 18 років. У розділі повинні бути подані узагальнені тенденції щодо розміну заробітної плати, зміни зайнятості населення, інформація щодо розподілу зайнятості за видами діяльності, рівень зареєстрованого безробіття та навантаження на одну вакансію.

Четвертим є розділ «Інфраструктура», що у свою чергу, на нашу думку, має поділятися на такі складові: економічна, соціальна, фізична інфраструктура. Блок «Економічна інфраструктура» знайомить потенційних користувачів з суб'єктами господарської діяльності, що зареєстровані на території громади, найбільшими роботодавцями, показниками роботи малого бізнесу. Блок «соціальна інфраструктура» характеризує дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади у громаді, місткість лікарень, місткість споруд культурно-спортивного призначення, громадські організації, які працюють у громаді, засоби масової інформації, фінансову інфраструктуру (відділення банків), розвиток мережі зв'язку, наявність та якість доступу до Інтернет, розвиток мережі підприємств роздрібної торгівлі.

Блок «фізична інфраструктура» узагальнює дані про житловий фонд, водопостачання та водовідведення у громаді, теплопостачання, енергопостачання, енергозберігання, опис можливостей для розміщення гостей у готелях, пансіонатах, турбазах, агрооселях.

В останньому розділі аналітичного документу необхідно представити інформацію відносно врядування: структури виконкому, зазначити координати старостів населених пунктів та власне реквізити громади.

На підставі зазначено вище видно, що за змістовним наповненням документ подібний такому розділу регіональної стратегії як «аналітична частина», що містить детальний опис основних тенденцій соціально-економічного розвитку регіону [6]. Разом з тим, його наявність дуже важливе для об'єднаної територіальної громади, адже узагальнюючи інформацію відносно соціально-економічного стану в громаді, економічний профіль є важливим ключовим ресурсом для прийняття подальших управлінських рішень, перш за все завдяки можливості за даними оцінювання різних складових потенціалу виявити негативні тенденції розвитку в громаді, вибрати напрями пріоритетних змін. Однак, якщо на рівні регіонів (областей) зібрати інформацію, яку має містити цей документ не виникає проблем, з огляду на наявність даних у державних органах статистики, то на рівні добровільно об'єднаних територіальних громад пошук та узагальнення інформації викликає труднощі. І перш за все, вони виникають у громад селищного та сільського типу. Відтак для членів робочої групи з місцевого економічного розвитку важливо, перш за все, зрозуміти важливість такого документу як економічний профіль об'єднаних територіальних громад, по-друге, визначитися зі складовими аналітичного документу, аби відобразити в ньому максимум корисної інформації для потенційних користувачів про об'єднану територіальну громаду.

За результатами аналізу даних економічного профілю члени робочої групи з місцевого економічного розвитку визначають галузі або сфери діяльності, пріоритетні для інвестування, обирають найбільш реалістичні інструменти місцевого економічного розвитку. Існують доволі різні підходи до узагальнення інструментів місцевого економічного розвитку. Наприклад, PPV Knowledge Networks поділяють інструменти місцевого економічного розвитку територій на такі складові: підтримка бізнесу, людський капітал, привабливість територій [7]. Однак, через те, що члени робочої групи з місцевого економічного розвитку мало обізнані у даному питанні, зазвичай вони вдаються до запровадження тих інструментів,

які найчастіше обговорюються на інвестиційних форумах та круглих столах.

Одним із інструментів, який викликає сьогодні значну зацікавленість у керівництва об'єднаних громад є створення сільськогосподарських кооперативів. На користь вибору такого інструменту місцевого економічного розвитку можна навести деякі аргументи. Перш за все, об'єднані територіальні громади мають привабливі умови для виробництва сільськогосподарської продукції (наявність родючих земель, помірно-континентальний клімат, наявність пасовищ для випасу рогатої худоби та ін); по-друге, мешканці громади займаються вирощуванням продукції рослинництва чи виробництвом продукції тваринництва; земельні ділянки домогосподарств займають чималу площу. Одночасно, найбільшою проблемою в об'єднаних громадах, особливо сільського та селищного типу є відсутність промислових підприємств та промислового виробництва, тому, має місце проблема відсутності робочих місць. Для працездатного населення ця проблема вирішується шляхом трудової міграції або через самозайнятність. Якщо поглянути на спосіб працевлаштування через самозайнятність, то у більшості випадків для бажаючих започаткувати бізнес виникає перешкода щодо придбання техніки для обробки землі або налагодження переробки виробленої продукції через її високу вартість та нестачу коштів (недоступність кредитів), а також економічна недоцільність її використання на великих площах.

Аналіз кон'юнктури ринку свідчить про можливості отримати додаткові надходження до бюджету об'єднаної територіальної громади у разі, якщо громада спеціалізуватиметься не на виробництві та збуті сировини, а налагодить процес її переробки. Це зробить можливим залишити додану вартість в учасників кооперативу та мешканців громади. Відтак створення кооперативів створить умови для формування великотоварних партій продукції, підвищення її якісних показників; створення нових робочих місць; збільшення надходжень до місцевого бюджету; забезпечення стійкого розвитку об'єднаної територіальної громади. Відтак, кооперативний рух виступає одним із інструментів підвищення зайнятості населення через безпосереднє створення нових робочих місць.

Залежно від спеціалізації об'єднаних територіальних громад, які утворені сьогодні в Україні, в них є можливості для заснування кооперативу м'ясо-молочного спрямування, з переробки зерна на комбікорм, зі збору, сушки та обробки ягід та плодів, з переробки овочевих і плодовоовочевих

сілськогосподарських культур, з вирощування часнику, лохини, з вирощування і переробки лікарських і ефірно-маслинних рослин, кооперативу бджолярів та ін. Разом з тим, заснування кооперативів вимагає значних зусиль в частині переконання мешканців щодо доцільності заснування такого виду бізнесу. Сьогодні більшість громадян звикли працювати не маючи жодних зобов'язань перед бюджетом, односельчанами. Об'єднання в кооператив покладає на них тягар організаційної роботи зі створення кооперативу, певне зобов'язання щодо державної реєстрації суб'єкта господарювання, роботи в колективі, планування спільної діяльності.

Інструментами місцевого економічного розвитку, в запровадженні яких зацікавлені об'єднані територіальні громади є заступання агенцій місцевого економічного розвитку (щоправда створення таких інституцій швидше підходить для міських громад), створення центрів підтримки бізнесу, облаштування територій присутності бізнесу, соціальне підприємництво та ін. Об'єднані територіальні громади, які володіють значним рекреаційним потенціалом, але одночасно мають погано розвинену інфраструктуру не облаштовану для відпочинку та проведення різного роду заходів можуть вдаватися до запровадження такого інструменту місцевого економічного розвитку як розширення доступу до відкритих територій, парків та інших місць відпочинку. Йдеться про створення громадського простору з покращеною інфраструктурою — у містах відпочинку передбачається встановлення альтанок, лавок, смітників, загального місця для вогню, дитячих майданчиків, місць для атракціонів та торгівлі, туалетів і душових кабінок, облаштування паркувальних зон тощо. Це зробить місце комфортним для відпочинку, проведення публічних заходів, а підприємців забезпечить місцями для ведення бізнесу.

Результати аналізу економічного профілю об'єднаної територіальної громади можуть свідчити на користь створення територій присутності бізнесу. Це стає можливим за умови, коли в громаді є, перш за все, вільні земельні ділянки, які можуть бути відведені під облаштування різного роду складських приміщень, логістичних центрів, станцій технічного обслуговування для дальнобійників тощо, а по друге, найголовніше — є попит на послуги, під надання яких планується відведення території.

Варто також відмітити, що обраний робочою групою інструмент місцевого економічного розвитку — це свого роду проектна пропозиція, що вимагає належного обґрунтування, визначення як економічного так і соціального ефекту від її запровадження.

Висновки. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок відносно необхідності у процесі планування місцевого економічного розвитку добровільно об'єднаних територіальних громад зосереджувати увагу на таких важливих складових процесу: створення робочої групи з місцевого економічного розвитку, як команди осіб, на яких покладається відповідальність за розробку та реалізацію перспективного плану економічного розвитку добровільно об'єднаної територіальної громади; складання робочою групою економічного профілю добровільно об'єднаної територіальної громади, як аналітичного документу, який узагальнює інформацію відносно соціально-економічного стану в громаді та є важливим ключовим ресурсом для прийняття подальших управлінських рішень у частині вибору інструментів місцевого економічного розвитку; обґрунтування доцільності запровадження на теренах добровільно об'єднаної територіальної громади окремих інструментів місцевого економічного розвитку як пріоритетних ідей, які втілюються у конкретні проекти пропозиції.

Література

1. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад: посібник для посадових осіб місцевого самоврядування. К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.
2. Стимулювання економічного зростання на місцевому рівні: аналітична доповідь / [С. О. Біла, О. В. Шевченко, М. О. Кушнір та ін.]; під ред. С. О. Білої. К.: НІСД, 2013. 54 с.
3. Ткачук А., Кашевський В., Мавко П. Стратегічне планування у громаді: навчальний модуль. К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 96 с.
4. Гаценко Л. В. Теорія зацікавлених сторін (стейкхолдерів): історія розвитку та проблемні питання для подальших досліджень // Водний транспорт. 2016. Вип. 1. С. 156–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vodt_2016_1_27.
5. Програма DOBRE. Децентралізація: міжнародна співпраця — офіційна інтернет сторінка. URL: <https://donors.decentralization.gov.ua/project/dobre>.
6. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будів-

ництва та житлово-комунального господарства України від 31.03.2016 № 79. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16>.

7. Воробей В., Кравчук К., Крижанівський В., Поліковська Ю. Інструменти економічного розвитку територій. Львів, 2017. 68 с. URL: [//ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Local_Economic_Development_Toolkit_UA.pdf](http://ppv.net.ua/uploads/work_attachments/Local_Economic_Development_Toolkit_UA.pdf).

References

1. Vasilchenko, G., Parasyuk, I. & Eremenko, N. (2015). Planuvannya rozvy'tku tery'torial'ny'x gromad: posibny'k dlya posadovy'x osib misceвого samovryaduvannya [Community Development Planning: A Guide for Local Government Officials]. Kiev: TOV «PIDPRY'YEMSTVO «VI EN EJ» [in Ukrainian].

2. Bila, S.O., Shevchenko, O.V., Kushnir M. O. and others (2013). Sty'mulyuvannya ekonomichnogo zrostannya na miscevomu rivni [Stimulating economic growth at the local level]. Kiev: NISD [in Ukrainian].

3. Tkachuk, A., Kashevsky, V. & Mavko P. (2016). Strategichne planuvannya u gromadi [Community Strategic Planning]. Kiev: IKCz «Legal'ny'j status» [in Ukrainian].

4. Gatsenko L. V. (2016) Teoriya zacikavleny'x storin (stejxolderiv): istoriya rozvy'tku ta problemni py'tannya dlya podal'shy'x doslidzhen' [Stakeholder theory: history of development and problem issues for further research]. Vodny'j transport. Water transport, 1. PP. 156–160 [in Ukrainian].

5. Decentralizaciya site — Programa DOBRE [Decentralization website — DOBRE Program] donors.decentralization.gov.ua. URL: <https://donors.decentralization.gov.ua/project/dobre> [in Ukrainian].

6. Nakaz Ministerstva regional'nogo rozvy'tku, budivny'cztva ta zhy'tlovo-komunal'nogo gospodarstva Ukrayiny «Pro zatverdzhennya Metody'ky' rozroblennya, provedennya monitory'ngu ta ocinky' rezul'taty'vnosti realizaciyi regional'ny'x strategij rozvy'tku ta planiv zaxodiv z yix realizaciyi» [Order of the Ministry of Regional Development, Construction, Housing and Communal Services of Ukraine «On approval of Methodology development, monitoring and evaluation of the implementation of regional strategies and action plans»]. (2016, March 31). zakon.rada.gov.ua. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16> [in Ukrainian].

7. Sparrow, V., Kravchuk, K., Kryzhanivsky, V. & Polikovskaya Y. (2017). Instrumenty' ekonomichnogo rozvy'tku tery'torij [Tools for economic development of territories]. Lviv [in Ukrainian].